

TOIMINTA JA HALLINTO 2003:18

*Ulosottomiesten
päivystysjärjestelmätyöryhmä*

*Ulosottomiesten
päivystysjärjestelmätyöryhmä*

ISSN 1458-6436
ISBN 952-466-129-2
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
18.12.2003

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Ulosottotoimen päivystystyöryhmä Jukka Hongell, pj Jukani Toukola, siht. jäsen Visa Kallio, jäsen		Julkaisun laji Työryhmän mietintö	
		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 19.9.2003	
Julkaisun nimi Ulosottomiesten päivystysjärjestelmätyöryhmän mietintö			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä <p>Työryhmä ehdottaa, että oikeusministeriö käynnistäisi ulosottomiesten varallaolojärjestelmän ja ohjeistaisi sen toiminnan työryhmän mietinnössä esitettyjen näkökohtien pohjalta. Varallaolojärjestelmä käynnistettäisiin aluksi yhdellä päivystäjällä. Toimialueena olisi koko maa ja päivystys kattaisi kaikki ulosottomiehelle kuuluvat tehtävät. Päivystys kattaisi virka-ajan ulkopuolisen ajan kullakin päivystäjällä viikon kerrallaan, oikeusministeriö valitsisi päivystäjät siihen vapaaehtoisiksi ilmoittautuneiden joukosta, varallaolo toteutettaisiin päivystyspuhelimella, jonka numero olisi päivystävän avustavan ulosottomiehen tiedossa. Mahdollisuus sähköpostin tai telekopion käyttöön päivystyksessä tutkittaisiin, varallaolojärjestelmää varten laadittaisiin tarvittava ohjeistus ja tarvittaessa päivystäjät koulutettaisiin tehtävänsä. Sidosryhmiä informoitaisiin varallaolojärjestelmästä.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) ulosottomies, varallaolojärjestelmä			
Muut tiedot OMO39:00/2003, OM 79/36/2003			
Sarjan nimi ja numero Toiminta ja hallinto 2003:18		ISSN 1458-6436	ISBN 952-466-129-2
Kokonaissivumäärä 20	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum
18.12.2003

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Arbetsgruppsbetänkande	
Arbetsgruppen för jour i utsökningsväsendet Jukka Hongell, ordförande Juhani Toukola, sekreterare, medlem Visa Kallio, medlem		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes 19.9.2003	
Publikation (även den finska titeln) Betänkande av arbetsgruppen för ett jourssystem för utmätningsmän (Ulosottomiesten päivystysjärjestelmätyöryhmän mietintö)			
Publikationens delar			
Referat Arbetsgruppen föreslår att justitieministeriet inleder ett beredskapssystem för utmätningsmän och ger direktiv för systemet enligt synpunkter som läggs fram i betänkandet. Beredskapssystemet inleds först med en jourhavande utmätningsman. Verksamhetsområdet skall vara hela landet och jouten skall omfatta alla uppgifter som hör till utmätningsmannen. Jouten består av tiden utanför tjänstetiden och varje jourhavande utmätningsman skall ha jour en vecka i sänder. Justitieministeriet väljer jourhavande utmätningsmän av dem som har anmält sig som frivilliga. Beredskapen genomförs med en jourtelefon vars nummer den jourhavande biträdande utmätningsmannen vet. Det skall redas ut möjligheten att använda e-post eller fax under jouten. De behövliga direktiven för beredskapssystemet skall ges och vid behov skall jourhavande utmätningsmän få en behövlig utbildning. Intressentgrupperna skall informeras om beredskapssystemet.			
Nyckelord Utmättningsman, beredskapssystem			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM039:00/2003, JM 79/36/2003			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Verksamhet och förvaltning 2003:18		ISSN 1458-6436	ISBN 952-466-129-2
Sidoantal 20	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 19.9.2003 ulosottomiesten päivystysjärjestelmätyöryhmän, jonka tehtävänä oli:

1. Selvittää päivystyksen tarve ulosottotoimessa
2. Tutkia oikeushallinnon muiden lähialueiden päivystysjärjestelmät, lähinnä tuomarit ja syyttäjät ja
3. Tarvittaessa tehdä ehdotus ulosottomiesten päivystysjärjestelmäksi

Selvityksessä tuli vertailupohjaksi perehtyä ulosoton erikoisperintäyksiköissä noudatettuun päivystysjärjestelmään ja muun muassa selvittää mahdollisen ulosottomiesten päivystysjärjestelmän lisätarve tähän verrattuna.

Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin hallitusneuvos Jukka Hongell ministeriön oikeushallinto-osaston ulosottotoimistosta ja jäseniksi kihlakunnanvoudit Visa Kallio ja Juhani Toukola Helsingin kihlakunnan ulosottovirastosta. Työryhmän jäsenistä Toukola toimi samalla työryhmän sihteerinä.

Työryhmä on työnsä aikana kuullut asiantuntijoita. Poliisista asiantuntijoina olivat komisario Raimo Havukainen, joka toimii Liikkuvan poliisin Helsinki-Vantaan lentoaseman yksikön päällikkönä ja ylikonstaapeli Heimo Halonen, joka toimii Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen Pasilan poliisin virka-apujaoksessa. Heitä kuultiin lähinnä lapsikaappausasioista ja vankeus- ja sakon muuntorangais-
tuksista etsintäkuulutettujen lykkäyshakemuksista mutta myös muusta poliisin ja ulosoton yhteistyötä. Oikeusministeriön kansainvälisestä yksiköstä kuultiin hallitussihteerä Outi Kemppaista lähinnä lapsikaappausasioista. Helsingin kihlakunnan ulosottoviraston erikoisperintäyksiköstä (osasto 9) kuultiin avustava ulosottomies Jarmo Haverista erikoisperintäyksikössä noudatetusta päivystysjärjestelmästä ja tarpeesta ulosottomiespäivystykseen.

Työryhmä on kokoontunut viisi kertaa.

Työryhmän tuli saada työnsä valmiiksi 15 joulukuuta 2003 mennessä.

Saatuun työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittaen ehdotuksensa oikeusministeriölle.

Helsingissä 15 päivänä joulukuuta 2003

Jukka Hongell

Visa Kallio

Juhani Toukola

SISÄLLYSLUETTELO

- 1 Johdanto
- 2 Toiminnallinen tarve ulosottomiesten varallaoloon
  - 2.1 Ulosottomiehen tehtävät
  - 2.2 Tarve ulosottomiehen ratkaisuun tai neuvontaan virka-ajan ulkopuolella
    - 2.2.1 Ulosottomiespäivystyksen tarve tehtäväryhmittäin
      - 2.2.1.1 Yksittäiset toimenpiteet
      - 2.2.1.2 Avustavien ulosottomiesten ohjaus
      - 2.2.1.3 Neuvonta viranomaisyhteistyössä
- 3 Muut varallaolojärjestelmät
  - 3.1 Avustavat ulosottomiehet
  - 3.2 Tuomarit
  - 3.3 Syyttäjät
- 4 Varallaolon järjestäminen
- 5 Toimenpide-ehdotukset

1 Johdanto

Aika ajoin on pohdittu kysymystä siitä, tulisiko ulosottomiehillä olla virka-ajan ulkopuolinen varallaolo- tai päivystysjärjestelmä. Asiasta on keskusteltu hallinnon sisällä, mutta myös muista viranomaisista on silloin tällöin kuulunut tämän suuntaisia toiveita. Viime aikoina asiaan on kiinnitetty erityisesti huomiota lapsikaappausasioissa, joissa poliisilla ja ulosottomiehellä on rinnakkainen toimivalta. Poliisi on toivonut, että lakimieskoulutuksen saanut ulosottomies, joka muutoinkin huolehtii lapsitäytäntöönpanosta, olisi ainakin konsultoitavissa nopeasti eteen tulevissa tapauksissa. Myös eräissä muissa asioissa on esiintynyt tarvetta tavoittaa ulosottomies virka-ajan ulkopuolella.

Vastaavanlaisia päivystysjärjestelmiä on avustavilla ulosottomiehillä, syyttäjillä ja tuomareilla. Oikeusministeriö päätti 19.9.2003 asettaa työryhmän selvittämään päivystyksen tarvetta ulosottotoimessa, tutkimaan muiden lähialueiden päivystysjärjestelmiä ja tarvittaessa tekemään ehdotuksen ulosottomiesten päivystysjärjestelmäksi.

Seuraavassa kuvataan ensin ulosottomiehen tehtävät ja toiminnallinen tarve ulosottomiesten varallaoloon, selostetaan lyhyesti ulosoton, tuomarien ja syyttäjien tämänhetkinen varallaolojärjestelmä sekä esitetään malleja varallaolon järjestämiseksi. Lopuksi työryhmä esittää toimenpide-ehdotuksensa.

2 Toiminnallinen tarve ulosottomiesten varallaoloon

2.1 Ulosottomiehen tehtävät

Ulosottoasiat käsittelee ulosottomies. Ulosottomiehenä toimii kihlakunnanvouti, nimismies tai Ahvenanmaan maakunnan maakunnanvouti. Ulosottomiehelle kuuluu myös rikostuomioiden täytäntöönpano.

Avustava ulosottomies suorittaa ulosottomiehen määräämät täytäntöönpanotehtävät. Avustavasta ulosottomiehestä on tällöin voimassa eräin rajoituksin, mitä ulosottomiehestä on säädetty.

Ulosottomiehet ovat koulutukseltaan lakimiehiä. Muiden ulosottolaitoksen virkojen kelpoisuusvaatimuksissa ei edellytetä lakimiestutkintoa. Ulosottomiehelle kuuluu toiminnan johto, ohjaus ja valvonta sekä täytäntöönpanotehtävät, jotka lain tai asian luonteen vuoksi kuuluvat hänen toimivaltaansa.

Ulosottohenkilöstön virkarakenteesta johtuen ulosottomies on avustavan ulosottomiehen lähin suorainen esimies. Heidän välissään ei ole mitään työnjohtotasoa, joten ulosottomies johtaa, ohjaa ja valvoo suoraan avustavia ulosottomiehiä ja toimii myös heidän oikeudellisena tukenaan ja neuvojanaan. Ulosottoasioitten päivittäisjohtamiseen kuuluu mm. neuvojen ja ohjeiden antaminen avustaville ulosottomiehille, ulosottoasioissa valittavien täytäntöönpanokeinojen ja etenemistapojen harkinta, näytön harkinta esim. omistusoikeuden tai muun seikan määrittelemiseksi jne.

Ulosottomiehen ja avustavan ulosottomiehen toimivallan jako yksittäisten täytäntöönpanotehtävien osalta on määritelty ulosottolain 1 luvun 5 §:ssä. Tämän mukaan ulosottomiehen tulee itse:

- päättää täytäntöönpanosta eräissä tapauksissa lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpanossa
- päättää teettotuomion täytäntöönpanosta
- päättää kieltotuomion täytäntöönpanosta
- päättää täytäntöönpanosta jäljennöksen nojalla
- päättää luotollisen tilin käytön kieltämisestä
- päättää velallisen palkan määrittelystä eräissä tapauksissa
- päättää keinotekoisesta varallisuusjärjestelyn sivuuttamisesta (samastaminen)
- päättää täytäntöönpanosta alkuperäisen saamistodisteen puuttuessa
- päättää täytäntöönpanon peruuttamisesta kun tuomiota, jonka perusteella ulosmittaus tai muu täytäntöönpano on toimitettu, on muutettu tai se on kumottu
- päättää vakuuden hyväksymisestä
- siirtää asia toisen paikkakunnan ulosottomiehelle
- pyytää virka-apua toisen paikkakunnan ulosottomieheltä
- neuvoa asianosaista kantelemaan tai pyytämään virheen korjaamista, jos tuomiossa on kirjoitus- tai laskuvirhe taikka se on niin sekava ettei siitä käy ilmi, mitä asiassa on tuomittu määrätä pakoileva velallinen tai hänen edustajansa noudettavaksi ulosotto selvitykseen määrätä kirjanpitoaineisto luovutettavaksi tarkastusta varten päättää uhkasakon asettamisesta ja tehdä hakemus uhkasakon tuomitsemiseksi myydä ulosmitattu kiinteä omaisuus, alusrekisteriin merkitty alus tai osuus siihen taikka sen lastina oleva tavara, rekisteröity ilma-alus, autokiinnityslain 1 §:ssä tarkoitettu omaisuus, huoneiston hallintaan oikeuttava asunto- tai kiinteistöosakeyhtiön osake sekä muu ulosmitattu omaisuus, jonka tiedetään olevan kiinnityksen taikka pantti- tai pidätysoikeuden nojalla velan vakuutena
- jakaa em. kohdassa tarkoitettua omaisuuden kauppahinta tai muun omaisuuden kauppahinta, milloin eri jakomenettely on tarpeen

- asettaa maksuvelvollisuus, joka perustuu vakuudeksi asetettuun panttiin, työnantajan velvoittamiseksi suorittamaan ulosottoon palkan määräämiseen perustuva suoritus, aikaisemman huutokauppaostajan velvoittamiseksi korvaamaan hinnanerotus tämän laiminlyötyä kauppahinnan maksun ja omaisuuden tultua myydyksi uudessa huutokaupassa alemmasta hinnasta sekä täytäntöönpanokulujen perimiseksi eräissä tapauksissa
- päättää toimitsijan asettamisesta ulosmitatun kiinteistön hoitamiseksi tai siitä lähtevän tulon kantamiseksi
- päättää eräissä tapauksissa turvaamistoimen myöntämisestä
- päättää ulosottotoimen oikaisemisesta
- päättää osoituksen antamisesta täytäntöönpanoriitakanteen nostamiseksi ja täytäntöönpanon keskeyttämisestä
- toimittaa tilitys osamaksukaupan myyjän ja ostajan välillä
- päättää lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta; tähän on katsottava kuuluvan myös ao. täytäntöönpanolain tarkoittamat turvaamistoimenpiteet ja erittäin kiireellisessä tapauksessa toimitettava lapsen haltuun ottaminen (lapsikaappauksen estäminen)

Edellä mainittu toimivallan jako ulosottomiehen ja avustavan ulosottomiehen välillä koskee täytäntöönpanotehtävien suorittamista. Lisäksi monet asiat, joissa ulosottomies toimii paikallisena ulosottoviranomaisena, hoidetaan ulosottomiehen nimissä.

Näissä tapauksissa ulosottomies ei siten voi delegoida asiaa avustavalle ulosottomiehelle. Ulosottomiehen yksinomaiseen toimivaltaan on pidätetty yhtäältä sellaiset asiat, jotka edellyttävät vaativampaa oikeudellista asiantuntemusta (ns. tuomarin tehtävät), toisaalta tehtävät, jotka merkitsevät huomattavaa julkisen pakkovallan käyttöä.

Rikostuomioiden täytäntöönpanossa ulosottomies voi tehdä avolaitosesityksiä, antaa määräyksiä täytäntöönpanon aloittamisesta ja ratkaista täytäntöönpanon lykkäyshakemuksia. Missä määrin ulosottomies tällöin käyttää avustavien ulosottomiesten työpanosta apunaan, vaihtelee jonkin verran eri piireissä. Pääsääntöisesti ulosottomies itse ratkaisee kuitenkin lykkäysasiat.

2.2 Tarve ulosottomiehen ratkaisuun tai neuvontaan virka-ajan ulkopuolella

Ulosottomies ei ole työaikalain alainen. Hän on siten velvollinen toimimaan silloin kun asian hoitaminen sitä vaatii, vaikkapa sunnuntaina. Tarve tällaiseen täytäntöönpanoon - esim. lapsen tapaamisoikeutta koskeva täytäntöönpanoasia - voi olla tiedossa etukäteen, jolloin siihen voi varautua. Muissa tapa-

uksissa on sattumanvaraista, tavoitetaanko ulosottomies. Normaalisti hän työskentelee virka-aikana eikä hänellä ole velvollisuutta olla tavattavissa virka-ajan ulkopuolella. Tässä suhteessa hänen virkamiesoikeudellinen asemansa on samanlainen kuin tuomarin tai syyttäjän.

Nykyisellään ulosottomieheen otetaan yhteyttä myös virka-ajan ulkopuolella silloin kun siihen on tarvetta ja se onnistuu. Yhteydenottoja tulee erityisesti toimituksella olevilta avustavilta ulosottomiehiltä, mutta joskus myös asianosaisilta ja muista viranomaisista, lähinnä poliisista. Jos “omaa” ulosottomiestä ei tavoiteta, yritetään mahdollisesti yhteyttä hänen sijaiseensa tai muuhun lähialueen ulosottomieheen.

Samoin avustavat ulosottomiehet ovat työaikalain ulkopuolella. Viranomaisyhteistyössä on ollut joitakin vuosia käytössä avustavien ulosottomiesten päivystysjärjestelmä, jota on hoidettu Helsingissä sijaitsevien kahden erikoisperintäyksikön toimesta. Päivystykselle on ollut melko runsaasti käyttöä.

2.2.1 Ulosottomiespäivystyksen tarve tehtäväryhmittäin

Edellä on kuvattu ulosottomiehen toimenkuva ja toimivalta. Näistä tehtäväalueista voidaan todeta virka-ajan ulkopuolista aikaa ajatellen seuraavaa. Toiminnallista tarvetta käsitellään suhteessa

- yksittäisiin toimenpiteisiin
- avustavien ulosottomiesten konsultointiin
- sidosryhmäkonsultointiin

2.2.1.1 Yksittäiset toimenpiteet

Yksittäisten toimenpiteitten osalta voidaan todeta, että suurin osa ulosottomiehen yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvista tehtävistä on luonteeltaan sellaisia, ettei niihin ole tarvetta ryhtyä virka-ajan ulkopuolella. Poikkeuksina tähän sääntöön voidaan kuitenkin todeta tarkemmin seuraavaa.

Eräät pakkokeinot saattavat tulla kysymykseen myös virka-ajan ulkopuolella lähinnä silloin kun avustava ulosottomies on toimituksella ja ulosottomiehen yksinomaiseen toimivaltaan kuuluva pakkokeino olisi täytäntöönpanossa tarpeen. Tällainen pakkokeino voi olla esimerkiksi määräys luovuttaa kirjanpitoaineistoa tarkastettavaksi tapauksessa, jossa on aihetta pelätä aineiston muuten katoavan taikka uhkasakon määrääminen virka-ajan ulkopuolella pidettävässä ulosottoselvityksessä. Joissakin tapauksissa keinotekoisien varallisuusjärjestelyn sivuuttaminen samastuspäätöksellä voisi niin ikään tulla kysy-

mykseen virka-ajan ulkopuolella, joskin tällaiseen tilanteeseen apua voi tuoda myös väliaikaistoimen käyttö. Väliaikaistoimi kuuluu myös avustavan ulosottomiehen toimivaltaan. Tällaisessa tilanteessa tosin avustava ulosottomies ilmeisesti mielellään keskustelisi asiasta ulosottomiehen kanssa. Tilanteissa on yleensä tällöin vaarana, että omaisuus kätketään tai se saatetaan muutoin viranomaisten ulottumattomiin esimerkiksi viemällä se maasta.

Lapsikaappausten estämisessä poliisilla ja ulosottomiehellä on rinnakkainen toimivalta. Lapsikaappauksista koskee yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta. Suomi on siinä sitoutunut suojaamaan lasta luvattomalta poisviemiseltä ja turvaamaan lapsen pikainen palauttaminen valtioon, jossa hänellä on asuinpaikka. Sopimusvaltioiden on ryhdyttävä kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin turvatakseen sopimuksen takoituksen toteuttamisen alueillaan. Ulosottomiehen ja poliisin toimivalta estää lapsen poisvieminen perustuu lakiin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta. Kysymyksessä on tällöin erittäin kiireellinen tapaus ja ulosottomies tai poliisi ottaa lapsen haltuunsa välittömästi lapsen huoltajan pyynnöstä kun asiaa ei ehditä saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Itse täytäntöönpanokin saattaa usein tapahtua lentokentällä, satamassa tai muulla rajanylityspaikalla.

Kaapattujen lasten etsiminen ja saaminen takaisin Suomeen on usein osoittautunut työlääksi ja kalliiksi. Tapausten aiheuttamat henkiset kärsimykset ovat lähes aina mittavat. Kysymyksessä on perustavaa laatua olevat ihmis- ja perusoikeudet, joita oikeusvaltion tulisi suojata parhaansa mukaan.

Poliisilla ei varsinaisessa lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanossa ole tehtäviä kuten ulosottomiehellä. Tämän vuoksi poliisi on joissakin yhteyksissä kokenut lapsikaappausasiat itselleen vieraksi ja toivonut niihin tukea ulosottomieheltä. Virka-ajan ulkopuolella tuki saataisiin päivystävältä ulosottomieheltä. Poliisilta tulee yhteydenottoja ulkoasiainministeriön päivystäjälle, mutta poliisi kokisi ulosottomiehen paremmaksi konsultaatioavuksi, koska ulosottomies huolehtii lapsitäytäntöönpanosta ja on toimivaltainen myös lapsikaappausasioissa. Lapsikaappauksia tapahtuu vuositasolla n. 15-30 kappaletta. Helsinki-Vantaan lentokentällä kiireelliset tapaukset hoitaa liikkuvan poliisin lentokentän yksikkö, joka on pysyvästi lentokentälle sijoitettu. Sille on muodostunut kokemusta asian hoitamisesta. Tällä kentällä lapsikaappauksia estetään arviolta 2-3 vuodessa. Soittoja huolestuneilta vanhemmilta tulee paljon enemmän kuin lapsia viedään. Schengenin yleissopimuksen johdosta asian valvominen on tullut vaikeammaksi. Muutoin tehtävä kuuluu lähinnä paikallispoliisin tehtäväkuvaan. Suomen kansainvälisiä lentoja välittävillä lentokentillä asia järjestetään Vantaata lukuunottamatta paikallispoliisin toimesta, samoin muilla rajanylityspaikoilla taikka muualla, jos lasta ei vielä ole lähdetty viemään pois. Harkittavaksi tulee tällöin myös rajanveto sen suhteen, milloin turvaamistoimi edellyttää tuomioistuimen määräystä ja milloin asia on niin kiireellinen, että ulosottomies tai

poliisi voi toimia ilman tuomioistuimen päätöstä. Jos rajanylityspaikalla ei ole poliisia, muu viranomaisellinen, kuten rajavartio- tai tulliviranomainen, ei toimi asiassa ilman poliisin virka-apupyyntöä.

Vapausrangaistusten lykkäysasioissa normaali käytäntö on virastossa tapahtuva asian kirjallinen käsittely, joka normaalitapauksessa ei ole kiireellinen. Joissakin tapauksissa tuomittu saattaa vielä etsintäkuulutuksen tai ulosottomiehen kirjoittaman vankipassin perusteella kiinniotettaessa jättää lykkäyshakemuksen. Virka-ajan ulkopuolella tällainen lykkäyshakemus jää odottamaan ulosottomiehen saapumista virkapaikalle. Täytäntöönpanijan on keskeytettävä täytäntöönpanotoimet saatuaan lykkäyshakemuksen ellei hakemusta heti hylätä. Jos täytäntöönpano on jo alkanut rangaistuslaitoksessa, ei lykkäystä saa myöntää. Poliisi toiminee yleensä etsintäkuulutuksen mukaisesti, jos ulosottomieheen ei saada yhteyttä.

Erityinen lykkäysmenettely on säädetty sakon muuntorangaistuksen vuoksi etsintäkuulutettujen henkilöiden osalta. Säännökset siitä ovat sakon täytäntöönpanosta annetun lain 3 luvun 37 §:ssä ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 e §:ssä. Viimeksi mainitun lainkohdan 2 momentissa säädetään, että ulosottomiehen on pyynnöstä lykättävä muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa, jos muuntorangaistukseen tuomittu on ollut kolmen viimeisen kuukauden aikana päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huollosta annettujen säännösten nojalla hoidettavana huoltolassa tai muussa sitä vastaavassa hoitolaitoksessa taikka lastensuojelua koskevan lainsäädännön nojalla lastensuojelulaitokseen sijoitettuna. Oikeus saada pyynnöstä lykkäystä mainitussa laitoksessa olemisen vuoksi ei ole poikkeukseton. Sakkotäytäntöönpanolain 3 luvun 37 §:n 2 momentin mukaan tuomitulle on ilmoitettava mahdollisuudesta saada ulosottomieheltä pyynnöstä lykkäystä mainitun jo päättyneen laitoksessa olemisen vuoksi. Tämän lainkohdan sanamuoto ei erottele kenen asiana informointi on. Sen perusteella voitaisiin katsoa ilmoitusvelvollisuuden olevan poliisilla, joka on se viranomaisellinen, joka tuomitun tapaa. Lain esityöt puhuvat kuitenkin vain ulosottomiehen ilmoitusvelvollisuudesta. Käytännössä tuomitut saavat asiasta informaatiota myös hoitolaitoksesta vapautuessaan.

Jos etsintäkuulutuksen perusteella tavattu ilmoittaa pyytävänsä lykkäystä, poliisimiehen on otettava viivytyksettä yhteyttä ulosottomieheen. Käytännössä yhteys ja lykkäysasian käsittely on yleensä hoidettu puhelimitse tai telefaksilla, jolloin poliisi välittää tiedot rangaistuksesta ja tuomitun kiinniotosta ja hänen tiedossa olevista olosuhteistaan ja ulosottomies voi ennen ratkaisuaan tarvittaessa vielä kuulla tuomitua. Kun ratkaisu lykkäyshakemukseen on tehty, molemmat viranomaiset kirjaavat asian tiedoksi omiin tiedostoihinsa. Virka-aikana menettely toimii ongelmitta, mutta virka-ajan ulkopuolella voidaan kysyä, miten kauan etsintäkuulutettua voidaan pitää säilössä lykkäyshakemuksen käsittelyä odottamassa, jos poliisimiehen on otettava yhteyttä ulosottomieheen viivytyksettä. Voidaanko esi-

merkiksi perjantai-iltana kiinni jäänyttä etsintäkuulutettua pitää viikonlopun yli odottamassa ulosottomiehen saapumista virkapaikalle maanantaiaamuna? Perustuslaki turvaa henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden perusoikeutena. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Poliisilain 12 §:n 3 momentin mukaan etsintäkuulutettu on, jollei etsintäkuulutuksen edellyttämien toimenpiteiden kestoajasta laissa toisin säädetä, velvollinen olemaan toimenpiteiden suorittamiseksi saapuvilla enintään kuusi tuntia kiinniottamisesta. Ulkomaalaislaissa säädetään, että poliisin on lain 46 §:n perusteella toimitetusta säilöönnotosta ilmoitettava viipymättä ja viikonpäivästä riippumatta viimeistään seuraavana päivänä tuomioistuimelle. Onko kestoajasta säädetty toisin, kun se on määritelty termillä “viivytyksettä”. Saadun tiedon mukaan poliisin käytäntö vaihtelee. Osa pitää etsintäkuulutetun viikonlopun yli odottamassa ulosottomiehen ratkaisua, osa päästää kiinniotetun vapaalle odottamaan päätöstä. Etsintäkuulutettujen laskeminen vapaaksi sillä perusteella, että ulosottomiestä ei viivytyksettä tavata, on epätyytyttävä tilanne, sillä usein päätös lykkäyshakemukseen on kielteinen ja henkilöä on etsittävä uudelleen. Erityisesti pääkaupunkiseudulla, jossa on paljon etsintäkuulutettuja ja henkilöiden löytäminen vaikeampaa, tämä aiheuttaa turhaa lisätyötä ja voi johtaa myös rangaistusten vanhentumiseen. Tapauksia, joissa lykkäystä pyydetään virka-ajan ulkopuolella, on melko runsaasti, esim. Helsingin kihlakunnan Pasilan poliisiyksikössä viikottain. Poliisi pitäisi päivystävää ulosottomiestä hyvänä ratkaisuna.

2.2.1.2 Avustavien ulosottomiesten neuvonta

Ulosottomies on avustavan ulosottomiehen lähin suoranaisten esimies. Hänelle kuuluu ulosoton johto, ohjaus ja valvonta. Ulosotto on luonteeltaan lainkäyttöä, jossa annetaan oikeussuojaa kaksiasianosaissuhteessa. Päätökset on perusteltava ja niiden tekeminen vaatii oikeudellista asiantuntemusta. Avustavilla ulosottomiehillä ei yleensä ole oikeustieteellisiä opintoja suoritettuna. Virkaan ei ole ammattitutkintoa tai muutenkaan ennakkollista koulutusta. Ulosottomies on juristi. Hän antaa oikeudellista tukea ja neuvontaa alaisilleen. Esimiehen tukea voidaan tarvita myös päätösten tekemisessä silloin kun taloudelliset arvot saattavat olla huomattavat ja päätös on tehtävä nopeasti esimerkiksi omaisuuden hukkamisvaaran takia.

Avustavan ulosottomiehen tarve tavoittaa ulosottomies on lähinnä tämän kannanoton tiedustelu yksittäiseen kysymykseen. Esimerkiksi vastaajan tai sivullisen esittämien omaisuuden luovutusta koskevien oikeudellisten väitteiden tai esitettyjen asiakirjojen johdosta taikka edustusta, tiedoksiantoa, valtuutusta tai muuta kysymystä selvitettäessä voi olla syytä kuulla ulosottomiehen mielipide. Samastustilanteissa - vaikka ulosottomiehen määräys lykkäisiinkin myöhempään vaiheeseen ja käytettäisiin väli-aikaistointia - ulosottomiehen käsityksen saaminen jo toimitukseen voi olla hyödyllistä.

Avustavien ulosottomiesten neuvonta tulee yleensä kysymykseen virka-ajan ulkopuolella tehtävien kenttäkäyntien yhteydessä. Kenttäkäyntejä tehdään alkuillasta ja joskus toimitukset venyvät iltaan. Erityisesti kiireelliset asiat kuten turvaamistoimet ja vaikeasti tavoitettavat velalliset joudutaan välistä hoitamaan normaalin virka-ajan ulkopuolella. Erikoisperintäyksiköt tekevät myös valvontaiskuja viranomaisyhteistyössä virka-ajan ulkopuolella.

Avustavien ulosottomiesten viranomaisyhteistyössä tapahtuva päivystys, joka tällä hetkellä on käytössä Etelä-Suomen läänin alueella, voisi myös hyödyntää ulosottomiehen toimivaltaa ja tietämystä silloin kun sitä tarvittaisiin. Jos avustavien ulosottomiesten päivystys ulotettaisiin koko valtakunnan alueelle, tämä tarve myös lisääntyisi. Tällä hetkellä yhteydenottoja päivystävään avustavaan ulosottomieheen on n. 50 kertaa kuukaudessa.

Edellisessä luvussa on käsitelty tarkemmin yksittäisiä toimenpiteitä, joitten tarve voi tulla ulosottomiehen tietoon myös avustavan ulosottomiehen kautta.

2.2.1.3 Sidosryhmäyhteistyö

Ulosottomies edustaa ulosottopiiriä myös ulospäin ja suhteessa muihin viranomaisiin. Normaalisti toiminta hoidetaan virka-aikana. Sellaisiin viranomaisiin, joilla on operatiivista toimintaa muulloinkin, lähinnä poliisiin, tulliin ja rajavartiostoon, saatetaan joutua olemaan yhteydessä myös virka-ajan ulkopuolella. Viranomaisyhteistyössä toteutettavat operaatiot voivat myös tätä edellyttää. Joskus poliisi haluaa konsultoida ulosottomiestä siitä, onko asia poliisi- vai ulosottoasia (esimerkiksi poliisin antama virka-apu vai häätö, rikosperusteinen takavarikko vai osamaksukauppalain mukainen takaisinotto jne.).

Edellä on erikseen selostettu yksittäisiä toimenpiteitä, joissa poliisilla on tarvetta ottaa ulosottomieheen yhteyttä.

3 Muut varallaolojärjestelmät

3.1 Avustavat ulosottomiehet

Avustava ulosottomies ei ole työaikalain alainen. Työ painottuu virka-aikaan. Siihen kuuluu tehtäviä, joiden hoitaminen kuitenkin edellyttää työskentelyä myös virka-ajan ulkopuolella. Avustavien ulosottomiesten päivystysjärjestelmä on voimassa kokeiluluonteisesti Etelä-Suomen läänin alueella. Järjes-

telmä on luotu viranomaisyhteistyötä varten, jotta esimerkiksi poliisi-, tulli- ja rajaviranomaiset voivat tarvittaessa tavoittaa avustavan ulosottomiehen myös virka-ajan ulkopuolella.

Käytännössä yhdenottoja tulee kuukausittain noin 50 kappaletta, joista noin kolmannes aiheuttaa toimenpiteitä. Yleensä kysymys on viranomaisen tapaamasta henkilöstä, jolla on hallussaan omaisuutta ja jonka oletetaan olevan ulosottovelallinen. Toimenpiteet puolestaan ovat yleensä ulosmittauksia ja ns. väliaikaisia kieltoja, joita päivystävä avustava ulosottomies antaa siihen saakka, kunnes asian vas-
tuuhenkilö on tavoitettu ja tämä on päättänyt mahdollisesta ulosmittauksesta.

Poliisiviranomaiset ottavat yhteyttä avustavaan ulosottomieheen myös silloin kun kysymyksessä on sakon muuntorangeistuksen vuoksi vankilaan toimitettava henkilö, joka pyytää lykkäystä täytäntöönpanoon sillä perusteella, että hän on ollut hoidettavana päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huolto-
lassa edellä kerrotuin tavoin. Lykkäyksen myöntää kuitenkin kihlakunnanvouti eikä avustava ulosot-
tomies, joten asiat jäävät odottamaan sitä, että kihlakunnanvouti ottaa asiaan kantaa.

Varallaolosta maksetaan korvausta varalaoloon käytetyn ajan perusteella.

3.2 Tuomarit

Tuomarit eivät ole työaikalain alaisia. Pakkokeinolainsäädännöstä johtuen tuomarien on oltava tavoitettavissa muutoinkin kuin arkipäivinä. Tuomarien päivystysjärjestelmä on ollut käytössä jo toistakymmentä vuotta. Säännös pakkokeinolaissa on vangitsemisten osalta lain 1 luvun 9 §:ssä. Päivystysjärjestelmää koskee lisäksi oikeusministeriön päätös vangitsemisasioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa. Tämän päätöksen korvaa 28.11.2003 annettu ja 1.1.2004 voimaan tuleva oikeusministeriön asetus vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa.

Päivystyksessä vastaanotetaan ja käsitellään vangitsemisasiota, telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua koskevia lupa-asioita sekä ulkomaalaisten säilöönottoa ja poikkeuksellista sijoittamista koskevia asioita.

Kukin hovioikeuspiiri muodostaa oman päivystysalueensa, samoin Helsingin kaupunki. Hovioikeus päättää alueensa päivystysvuorot. Helsingin käräjäoikeus päivystää jatkuvasti. Viraston päällikkö määrää oman tuomioistuimensa tuomarien päivystysvuorot. Päivystys on järjestetty lauantaina, vapunpäivänä, juhannusaattona, jouluaattona, itsenäisyyspäivänä, sunnuntaina sekä muuna kirkollisena juhla-

päivänä. Telekuuntelulupa-asioissa päivystetään myös muullakin ajalla käräjäoikeuksien kanslioiden aukioloaikojen ulkopuolella. Viimeksimainittuja päivystyksiä hoitaa Helsingin käräjäoikeus koko maan alueella.

Päivystyksestä ja sen aikana suoritetuista toimenpiteistä maksetaan valtiovarainministeriön vahvistama korvaus. Korvausta maksetaan siten sekä varallaolosta että sen aikana suoritetuista toimenpiteistä.

3.3 Syyttäjät

Syyttäjä ei ole työaikalakien alainen. Normaali syyttäjätö voidaan hoitaa virka-aikana tai oikeuden istuntojen puitteissa. Tietyt tehtävät edellyttävät kuitenkin syyttäjältä tavoitettavuutta muulloinkin. Koska syyttäjä ei ole velvollinen olemaan jatkuvasti tavoitettavissa, tarvitaan varallaolojärjestelmää. Tilanne on siten virkamiesoikeudellisesti sama kuin se on tuomarin ja ulosottomiehen osalta.

Syyttäjillä on kaksi eri päivystysjärjestelmää. Toinen niistä on tarkoitettu tutkinnanjohtajuuden järjestämiseksi tapauksissa, joissa rikoksesta epäilty on poliisimies. Toisessa järjestelmässä varallaolon perusteena on pakkokeino- ja haastamisasiat. Osassa tehtäviä varallaoloaika on viikonloppuisin ja juhlapyhinä, osassa myös arkisin virka-ajan ulkopuolella. Valtakunnansyyttäjänvirasto määrää varallaolevat syyttäjät. Toimialueena on koko maa. Kukin syyttäjä päivystää viikon kerrallaan. Varallolonsa päättäneen on varmistauduttava siitä, että uusi päivystäjä voidaan tavoittaa päivystysnumerosta.

Syyttäjien päivystysjärjestelmää arvioidaan parhaillaan uudelleen sitä varten asetetussa työryhmässä. Tarve siihen aiheutuu osittain lainsäädännön muutoksista ja osittain hallinnollisista seikoista (tiedotus, koulutus yms.).

Varallaolosta maksetaan korvausta. Poliisirikosten tutkinnanjohtajuutta varten järjestetyssä varallaolossa korvaus maksetaan vain varallaolosta. Pakkokeinoasioissa ja haastamisessa maksetaan sen lisäksi toimenpidepalkkioita asioitten käsittelystä.

4 Ulosottomiesten varallaolon järjestäminen

Ulosottomiesten varallaolo/päivystys on mahdollista järjestää usealla eri tavalla.

Varallaolijan toimialue voi olla koko maa tai jokin pienempi alue. Tämä vaikuttaa luonnollisesti päivystäjien lukumäärään. Jos halutaan selviytyä yhdellä päivystäjällä, toimialueena on koko maa. Toi-

mivaltaa ajatellen tämä ei muodostune ongelmaksi, koska ulosottoviranomaisten toimivalta muuttuu 1.3.2004 lukien maanlaajuiseksi. Sen sijaan päivystäjien lukumäärä vaikuttaa varallaolon sisältöön siten, että maanlaajuisessa varallaolossa päivystäjän on vaikeampaa olla läsnä ja mukana itse toimituksessa, ellei se sattumalta tapahdu lähistöllä. Päivystäjän työ tulisikin olemaan pääsääntöisesti puhelin-konsultaatiota ja ehkä asiakirjojen lähettämistä telefaxilla. Tarvittaessa päivystäjä voisi olla yhteydessä myös paikalliseen ulosottomieheen, jos hänet tavoitetaan, erityisesti, jos tämä joutuu mahdollisesti jatkamaan täytöntöönpanoa myöhemmin tai hänellä ennestään on tietoja tapauksesta.

Varallaolo voitaisiin järjestää eri tehtäviä varten erikseen kuten syyttäjillä taikka sitten kaikkea päivystystarvetta varten yhteisesti.

Varallaoloon ei ehkä olisi syytä velvoittaa, vaan parempi lähtökohta olisi vapaaehtoisuus. Toisaalta työnantajalla voisi olla oikeus määrätä siihen sopiviksi katsomansa henkilöt suostumustensa perusteella päivystäjiksi.

Varallaolo tulisi rytmittää sopiviin ajanjaksoihin. Sopiva päivystysvuoron pituus voisi olla esimerkiksi yksi viikko.

Päivystystä varten olisi oltava tarvittava tekninen varustus, joksi riittänee päivystyspuhelinnumero, josta päivystäjän tavoittaa. Voisi olla tarkoituksenmukaista, että ulosottomiehen päivystysnumero ei olisi yleisesti sidosryhmien tiedossa suoraan vaan olisi vain päivystävän avustavan ulosottomiehen tiedossa, joka tarvittaessa yhdistää puhelun päivystävälle ulosottomiehelle. Näin sellaisia ulosottoa koskevia yhteydenottoja ei ohjautuisi ulosottomiehelle, jotka avustava ulosottomies voi hoitaa. Mahdollisuus telekopion tai sähköpostin lähettämiseen voi myös olla joissakin tilanteissa välttämätöntä.

Varallaolijoille tulisi järjestää sopiva ohjeistus ja/tai koulutus.

Sidosryhmiä olisi informoitava päivystysjärjestelmästä.

5 Toimenpide-ehdotukset

Tarve ulosottomiehen varallaoloon on erityisesti lapsikaappausasioissa, sakon muuntorangaistusten lykkäysasioissa ja eräissä muissa yksittäisissä, pakkokeinoluonteisissa tehtävissä sekä avustavien ulosottomiesten neuvontaa ja sidosryhmäkonsultaatiota varten. Jos avustavien ulosottomiesten päivys-

tystä laajennetaan muuallekin kuin Etelä-Suomen lääniin ja ulosoton erikoisperintä laajenee maassa, tarve ulosottomiespäivystykselle kasvaa entisestään selvästi.

Työryhmä ehdottaa, että oikeusministeriö käynnistäisi ulosottomiesten varallaolojärjestelmän ohjeistamalla sen tässä mietinnössä esitettyjen näkökohtien pohjalta. Ohjeistuksessa tulisi siten ottaa kantaa ainakin seuraaviin seikkoihin:

- varallaolijoiden lukumäärä
- toimialue
- varallaolon piiriin kuuluvat asiat
- varallaoloajat
- varallaoloon osallistujat
- varallaolon tekninen toteuttaminen
- ohjeistus ja mahdollinen koulutus
- sidosryhmien informointi

Työryhmä ehdottaa, että

1. varallaolojärjestelmä käynnistettäisiin aluksi yhdellä päivystäjällä
2. toimialueena olisi koko maa
3. päivystys kattaisi kaikki ulosottomiehelle kuuluvat tehtävät
4. päivystys kattaisi virka-ajan ulkopuolisen ajan kullakin päivystäjällä viikon kerrallaan
5. oikeusministeriö valitsisi päivystäjät siihen vapaaehtoisiksi ilmoittautuneiden joukosta
6. varallaolo toteutettaisiin päivystyspuhelimella, jonka numero olisi päivystävän avustavan ulosottomiehen tiedossa ja mahdollisuus sähköpostin tai telekopion käyttöön päivystyksessä tutkittaisiin
7. varallaolojärjestelmää varten laadittaisiin tarvittava ohjeistus ja tarvittaessa päivystäjät koulutettaisiin tehtäväänsä; ja
8. sidosryhmiä informoitaisiin varallaolojärjestelmästä

Varallaolojärjestelmä voisi alkaa sitten kun ulosottolain muutoksen johdosta viranomaisten toimivalta kattaa koko maan alueen. Sopiva aloitusaika olisi esimerkiksi 1.3. tai 1.4.2004. Järjestelmä voitaisiin käynnistää aluksi kokeiluluontoisesti ja sitä kehitettäisiin käytännön kokemusten perusteella.

Ennen järjestelmän käyttöönottoa tulisi neuvotella päivystyskorvauksista työntekijöitä edustavan ammattijärjestön kanssa.

